

NOTA HERIJKING EDUCATIEBELEID

Evaluatie educatiebeleid HHSK 2016-2018 en richtlijnen
voor educatiebeleid 2019-2021

November 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
2. Doelstellingen educatiebeleid	3
3. Terugblik op educatie 2017-2018	4
4. Herijking Educatiebeleid	5
4.1 Focus in doelgroepen	6
4.2 Focus in inhoud.....	6
4.3 Educatieve materialen.....	7
5. Financieel	8
BIJLAGE I Overzicht educatief aanbod 2017-2018.....	10
1. Instrumenten.....	10
1.1 Gastlessen	11
1.2 Bezoek op locaties en excursies	12
1.3 Stages en trainees	14
1.4 Evenementen	14
1.5 Werkbezoeken en lezingen	15
2. Middelen.....	15
2.1 Vrijwilligers	16
2.2 Eigen medewerkers	17
2.3 Bestuur.....	17
2.4 Jeugdbestuurder	18
2.5 Eigen communicatie-, PR- en voorlichtingsmateriaal	18
2.6 Landelijk educatief aanbod	19
BIJLAGE II Medewerkers van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard die bereid zijn gastlessen te geven	21
BIJLAGE III Evenementen in 2019.....	22
BIJLAGE IV Opbrengst evaluatiebijeenkomst educatie HHSK in november 2018.....	23

1. Inleiding

Het belang van het werk van de waterschappen is groot. Dat is voor ons waterschappers een vanzelfsprekendheid, maar voor de gemiddelde bewoner in ons gebied is dat bewustzijn er niet per se, terwijl ons werk voor een groot deel afhankelijk is van draagvlak bij bewoners. Daarom is en blijft het vergroten van het waterbewustzijn een belangrijke taak voor de waterschappen zoals ook opgenomen is in het Waterbeheerplan 2016-2021. Ook in de Coalitieovereenkomst 2019-2023 van ons hoogheemraadschap staat: "We vinden het belangrijk dat jong en oud kennis maakt met het belang van water en de rol daarbij van het waterschap."

Bovendien wordt het waterschapsbestuur elke vier jaar door inwoners gekozen tijdens verkiezingen. Hoe meer kennis mensen hebben over het werk van het waterschap, hoe beter ze een keuze kunnen maken. Ons educatiebeleid draagt bij aan deze kennis en waterbewustzijn. Tot slot is behalve versterking van waterbewustzijn ook arbeidsmarktcommunicatie een doel van educatie.

In 2016 is de Nota Educatie vastgesteld waarin de contouren geschetst zijn voor een educatiebeleid. Daarin worden doelgroepen, instrumenten en middelen opgesomd die het educatiebeleid van het hoogheemraadschap vormgeven. Nu, drie jaar later, is het tijd om hiervan de balans op te maken. Wat is er bereikt en is het nodig om het beleid op onderdelen aan te passen? Wat worden de speerpunten voor de educatie voor de komende jaren? In deze nota worden deze vragen beantwoord.

In november 2018 is een evaluatiebijeenkomst georganiseerd met betrokkenen binnen en buiten de organisatie bij onze educatieactiviteiten. In Bijlage IV staat een overzicht van de input tijdens deze bijeenkomst. De bevindingen hiervan zijn verwerkt in deze nota.

2. Doelstellingen educatiebeleid

In het Waterbeheerplan 2016-2021 van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard staat over educatie: 'We willen het waterbewustzijn onder bewoners en bedrijven vergroten met een herkenbaar aanbod aan educatieve activiteiten. Specifiek doel daarbij is het interesseren van jongeren voor waterbeheer. Naast een algemene bijdrage aan het waterbewustzijn, wordt hiermee een bijdrage geleverd aan het ook op de langere termijn beschikbaar houden van voldoende personeel met de juiste opleiding en ervaring. We ontwikkelen hiervoor bijvoorbeeld beleid op het terrein van educatie en arbeidsmarktcommunicatie. We versterken ons vrijwilligersnetwerk om scholen en andere geïnteresseerde groepen te ontvangen.'

Het hoogheemraadschap wil met zijn educatiebeleid twee concrete doelstellingen realiseren:

1. Het vergroten van het waterbewustzijn van bewoners en bedrijven in ons beheergebied en
2. Het zorgen voor voldoende geschikt personeel in de toekomst.

We richten ons primair op de eerste doelstelling, maar de tweede doelstelling ligt in het verlengde hiervan. In 2020 zal samen met afdeling HR een arbeidsmarktcommunicatiebeleid worden opgesteld.

Doelgroepen

Om een passend aanbod te ontwikkelen zijn in de Nota Educatie de volgende doelgroepen onderscheiden:

- Inwoners
- Bedrijven
- Onderwijsinstellingen
 - Primair Onderwijs (PO), bovenbouw

- Voortgezet Onderwijs (VO) – vmbo, havo, vwo
- Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- Wetenschappelijk Onderwijs (WO)
- Belangenorganisaties, bestuurlijke vertegenwoordigers en maatschappelijke instellingen

In Tabel 1 staan de doelgroepen van het educatiebeleid afgezet tegen de doelstellingen van het beleid.

Tabel 1: Een overzicht van de doelgroepen afgezet tegen doelstellingen

		Waterbewustzijn	Arbeidsmarkt
Doel- groep	Inwoners en Bedrijven	X	
	Onderwijs PO groep 6 t/m 8, VO onderbouw	X	
	Onderwijs VO bovenbouw, MBO, HBO, WO	X	X
	Belangenorganisaties, politiek & bestuur en maatschappelijke instellingen	X	

3. Terugblik op educatie 2017-2018

In 2016 is de Nota Educatie opgesteld. Bewust is gekozen voor een heel brede educatie-aanpak. Uiteenlopende doelgroepen worden bereikt met een breed palet aan instrumenten en middelen. We hebben ingezet op een aantal educatieve producten, we hebben vrijwilligers en medewerkers geworven en getraind tot gastspreker, op onze website is een portaal voor educatie ingericht waar iedereen een aanvraag kan doen voor een educatieve activiteit en we hebben een start gemaakt met de inrichting van locaties voor ontvangst van groepen. Voor een uitgebreid overzicht van het complete educatieve aanbod van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, zie Bijlage I.

Bereik met educatie-aanpak 2017-2018

Sinds 2017 registreren we onze educatieve activiteiten en het bereik hiervan. Het aantal educatieve activiteiten dat we aanbieden neemt toe. Ook het aantal mensen dat we met onze educatie-aanpak bereiken groeit: in 2018 zijn in totaal 97 educatieve activiteiten (rondleidingen, gastlessen, lezingen) georganiseerd, in 2017 in totaal 73. Daarmee zijn in 2017 en 2018 in totaal 7.528 mensen¹ bereikt met onze gastlessen, excursies, rondleidingen, lezingen en andere educatieve activiteiten.

Tabel 2: Aantal mensen bereikt met educatieve activiteiten per doelgroep in 2017 en 2018²

	2017	2018
Leerlingen basisschool	609	1268
Leerlingen middelbare scholen	666	800
MBO-studenten	94	192
HBO-studenten	239	254
WO-studenten	160	94
Bewoners	1261	1469
Bedrijven/ondernemers	138	15
Belangenorganisaties	124	145
TOTAAL	3.291	4.237

¹ Bij aanmelding voor een gastles, excursie of rondleiding dient aangegeven te worden voor hoeveel personen de aanvraag geldt. Op basis van deze cijfers komen we tot de totalen uit de Tabel 2.

² Vóór 2017 zijn de bereik aantallen van educatieve activiteiten niet systematisch bijgehouden.

In zijn algemeenheid wordt (heel) positief gereageerd door de doelgroepen op onze activiteiten. We hadden in de periode 2017-2018 geen structurele evaluatie en feedback bij al onze educatieve activiteiten. Maar uit de directe reacties van de diverse doelgroepen (docenten, bewoners, studenten etcetera) en terugkoppelingen via de vrijwilligers en medewerkers die de educatie verzorgen komt een positief beeld naar voren. Zo is er waardering voor het feit dat we op deze manier ons werk en het belang van waterbeheer uitdragen, voor de deskundigheid van de organisatie, en – wat betreft het onderwijs – voor dat we met ons educatief aanbod een concrete en praktische vertaling bieden van wat er in de les wordt behandeld.

Educatie-evaluatiebijeenkomst

In november 2018 is een educatie-evaluatiebijeenkomst³ georganiseerd met diverse betrokken medewerkers en vrijwilligers met betrekking tot de educatie bij ons hoogheemraadschap die als volgt kan worden samengevat:

- We hebben veel medewerkers en vrijwilligers die een hart hebben voor educatie over het waterbeheer. Er is veel enthousiasme. "Educatie dient als arbeidsvitamine," zo was een van de reacties.
- De gastsprekers en rondleiders hebben behoefte aan nieuw en goed ondersteunend educatief materiaal, zowel fysiek als digitaal.
- Gastsprekers en rondleiders vragen om meer focus in de educatie-aanpak: kiezen van specifieke doelgroepen en thema's (zoals klimaatadaptatie en circulaire economie) die extra prioriteit krijgen. Daar kunnen we dan zelf actiever op sturen, in plaats van alleen het afhandelen van aanvragen.
- Medewerkers en vrijwilligers hebben behoefte aan inhoudelijke kennis: interne educatie – naast de didactische gastsprekerstraining. Het is nodig om te blijven investeren in actuele waterkennis van medewerkers en met name van vrijwilligers.
- Draagvlak bij leidinggevendenden moet versterkt worden om collega's in te kunnen zetten voor educatie.
- Lokale netwerken kunnen beter benut worden. We kunnen andere watereducatiepartners meer inzetten in het aanbieden en ontwikkelen van gezamenlijke producten en activiteiten.
- Het is nodig om duidelijke afspraken te maken met betrekking tot veiligheidsregels op onze locaties als gemalen en awzi's.

4. Herijking Educatiebeleid

In de afgelopen jaren is een eerste basis en infrastructuur opgezet voor uitvoering van het educatiebeleid van het waterschap: er worden uiteenlopende doelgroepen bereikt met een breed scala aan middelen en instrumenten. Het is nu tijd om op basis van evaluatie, ervaringen en feedback van de afgelopen twee jaar opnieuw te kijken naar de educatieaanpak en deze waar nodig bij te stellen.

Op basis van de evaluatie en terugblik op de afgelopen jaren kunnen we de volgende constatering doen, die aanleiding geven tot een herijking van het educatiebeleid. Er is met betrekking tot de educatie van ons hoogheemraadschap sprake van:

- Een toename van het aantal aanvragen voor een gastles/excursie, afgezet tegenover relatief beperkte capaciteit;
- Een verouderd en beperkt educatief materiaal;
- Een te grote diversiteit in ons aanbod.

Dit brengt ons ertoe om in de periode 2019-2021 al onze educatieactiviteiten van 2017-2018 voort te zetten, maar we brengen wel meer focus aan in doelgroep en inhoud. Om onze educatieaanpak effectiever te maken, scherpen we het educatiebeleid op de volgende drie punten aan:

³ Zie bijlage IV voor een overzicht van de opbrengst van deze educatie-evaluatiebijeenkomst educatie HHSK 2017-2018.

- 1) Focus in doelgroepen;
- 2) Focus in inhoud;
- 3) Investeren in kwalitatief educatief materiaal.

4.1 Focus in doelgroepen

Onze educatie-aanpak richt zich op zeer uiteenlopende doelgroepen: van primair onderwijs tot universiteit, van bewoners en ondernemers tot belangenorganisaties en bestuurders. Op dit moment kan iedereen een aanvraag doen voor een gastles, rondleiding of lezing. Vervolgens beoordelen we op basis van toetsingscriteria⁴ of de aanvraag wordt gehonoreerd. Omdat de belangstelling groot is en de capaciteit beperkt, gaan we meer focus aanbrengen en prioriteren.

Educatie richt zich traditioneel op kinderen en jongeren. Het basisonderwijs (midden- en bovenbouw) weet de weg naar ons educatief aanbod over het algemeen makkelijker te vinden dan het middelbaar en vervolgonderwijs. Terwijl deze laatste doelgroep meer van belang is gelet op het arbeidsmarktperspectief, dus de notie dat ons waterschap ook in de toekomst voldoende geschikt personeel zal hebben. Dit maakt dat we prioriteit gaan geven aan de volgende doelgroepen:

- Middelbaar onderwijs (vmbo/havo/vwo);
- MBO (beroeps- en vakopleidingen).

Actiever inzetten op deze doelgroepen doen we de komende periode door:

- Actief benaderen van de diverse technasiumschole in ons gebied.
Technasiumschole zijn middelbare schole die op projectbasis leerlingen onderzoek laten doen naar vaak technische vraagstukken bij diverse organisaties. Door middel van aansprekende projecten kunnen de waterschappen zich goed op de kaart zetten met actuele watervraagstukken. We hebben al contacten maar deze kunnen uitgebreid en versterkt worden. Doel is om voor 2020 samen met Gemeente Rotterdam en Waterschap Hollandse Delta een samenwerking met technasiumschole in de regio vorm te geven.
- Actief benaderen van relevante MBO-opleidingen. Het MBO is interessant als doelgroep gezien de diverse 'groene' en 'blauwe' opleidingen. Zo kunnen we bijvoorbeeld via hoveniersopleidingen of via opleidingen voor de bouwsector de noodzakelijke ontharding en vergroening van daken, tuinen en openbare ruimtes een impuls geven om zo de wateroverlastopgave te beperken. Daarnaast kent het MBO ook diverse watermanagementopleidingen.

4.2 Focus in inhoud

Met onze educatie willen we uitdragen wat het werk is van het waterschap en waarom dit belangrijk is. In onze educatieaanpak willen we meer focussen op de thema's die we als waterschap zelf aan de orde willen brengen. Het is beter is om enkele actuele en urgente thema's uit te lichten dan om volledig te willen zijn. Dus vaak zullen al onze taken aan de orde komen maar we gaan focussen op de thema's klimaatverandering, duurzaamheid, klimaatadaptatie, circulaire economie, bodemdaling. Deze onderwerpen en invalshoeken

⁴ Toetsingscriteria die we hanteren bij educatieve aanvragen zijn:

- 1) Vergroting waterbewustzijn in ons gebied
 - waarbij we werken aan een groot effect (bereik x impact);
 - waarbij we aansluiten op de beleving van de doelgroep;
 - waarbij we informatie geven over de preventieve maatregelen die inwoners kunnen nemen.
- 2) Stimuleren van gedrag
 - om de wateroverlast te voorkomen;
 - om de wateropgave op te lossen;
 - waarbij we alleen communicatiekansen kiezen waar verandering van houding nodig is;
 - waarbij we handelingsperspectief bieden;
 - waarbij we actie stimuleren.

zijn niet alleen vanuit het perspectief van het waterschap actueel en urgent, ook sluiten ze goed aan bij thema's die in het onderwijs centraal staan.

Dat betekent dat we:

- In ons educatief aanbod meer zullen aansturen op genoemde onderwerpen.
- Gaan investeren in goed educatief materiaal op deze onderwerpen. We gaan hierin samenwerken met andere waterschappen waar al met succes gewerkt wordt met lesmateriaal rond thema's als wateroverlast, klimaatadaptatie en circulaire economie.
- Zorgen voor goede voorbeeldpresentaties waarin deze onderwerpen, voor verschillende doelgroepen worden uitgewerkt met goede voorbeelden en ondersteunend materiaal zoals filmpjes en stellingen. Het gebeurt nu nog te vaak dat een veelheid aan informatie eenzijdig wordt gezonden: "dit zijn alle taken van het waterschap, dit zijn onze projecten en dit moeten jullie ook nog weten". Dat kan soms misschien nodig zijn maar dit is niet effectief. Educatie werkt vooral goed als het weet te verwonderen, prikkelen en vragen en interactie op te roepen. Presentaties worden hierop ingericht.
- Om onze gastsprekers toe te rusten in het verzorgen van effectieve, inhoudelijke educatie is een didactische training aangeboden aan medewerkers en vrijwilligers. Deze training bieden we jaarlijks opnieuw aan. Dit is niet alleen zinvol voor gastsprekers die voor schoolklassen komen te staan, maar ook voor gastsprekers van groepen volwassenen.
- Samenwerking met PABO-opleidingen wordt versterkt. We werken bijvoorbeeld al samen met PABO-docentenopleiding Thomas More in Rotterdam. Zij denken met ons mee hoe we ons educatief aanbod effectiever kunnen invullen, bijvoorbeeld door een onderwijsconcept als 'Onderzoekend Leren' meer toe te passen. We gaan ook de samenwerking zoeken met de PABO-opleidingen van Hogeschool Rotterdam en de Ichthus Hogeschool.

4.3 Educatieve materialen

Een goed inhoudelijk verhaal en goede didactiek kan niet zonder kwalitatief goed ondersteunend educatief materiaal. Een goed voorbeeld is onze watertafel die inzichtelijk maakt hoe wateroverlast in de stad ontstaat door hoosbuien. Het hoogheemraadschap kan het educatieve aanbod sterker maken door meer te investeren in educatieve materialen. Die behoefte is ook duidelijk uitgesproken door onze medewerkers en vrijwilligers. Met de volgende ondersteunende educatieve middelen gaan we aan de slag:

- Nieuw algemeen PR- en voorlichtingsmateriaal zoals brochures, factsheets en (animatie)films.
- Nieuw demomateriaal zoals maquettes die het waterbeheer inzichtelijk maken.
- Relatiegeschenken.
- Voorbeeldpresentaties, filmpjes, tips, quizjes enzovoorts.
- Digitale schermen in Gemaal Kroes, de Kooi, Verdoold en Schilthuis. Indien mogelijk zullen hiervoor de oude schermen van de VV-zaal gebruikt worden.
- Geactualiseerde (digitale) topografische kaarten van ons beheergebied voor in genoemde gemalen, alsook grote vloerkaarten die gebruikt kunnen worden om de werking van het watersysteem inzichtelijk te maken.
- Maquettes (werking gemaal, simulatie dijkdoorbraak, werking polder).
- Vitrine bij awzi Kralingseveer waarin opvallend roostergoed wordt gepresenteerd.

5. Financieel

De jaarlijkse kosten van het educatieprogramma zijn als volgt:

Tabel 3: Begroting educatie

Deelname Droppiewater.nl	€2.750
Bijdrage landelijke educatie Unie van Waterschappen	€4.200
Stichting J.A. Beijerinckgemaal	€7.500
Educatie St. Bezoekerscentrum Gemaal de Hooge Boezem	€5.000
Educatieve materialen en middelen	€7.500
Onkostenvergoeding vrijwilligers	€3.000
Jeugdbestuurder	€1.000
Investering en onderhoud educatieve maquettes	€10.000
TOTAAL	€40.950

Voor 2020 wordt daarnaast voorgesteld eenmalig €50.000 te investeren in professionalisering van educatief materiaal:

- Kwalitatief hoogwaardig materiaal dat ontwikkeld is/wordt samen met regionale en landelijke partners (UvW). Samenwerken met partners om te komen tot effectievere educatie. Waterschappen hebben de intentie meer samen te werken in ontwikkeling van educatief materiaal. Hier willen we als HHSK graag in mee. **(€20.000)**
- Goed educatief ondersteunend materiaal op locaties waar groepen ontvangen worden. Inschatting **(€25.000)**
- Ontwikkeling educatieve factsheets, brochures en standaard presentaties **(€5.000)**

Deze investering van €50.000,- is eenmalig en nodig om een impuls te geven aan de professionalisering van onze educatieaanpak. Uit het reguliere jaarlijkse educatiebudget van €40.950 kan continuering en onderhoud worden bekostigd. De investeringen in middelen zoals digitale schermen bij gemalen worden begroot op het budget van I&A.

Inzet medewerkers

De benodigde inzet van medewerkers is sterk afhankelijk van de vraag naar gastlessen en rondleidingen. Dat is moeilijk in te schatten, maar als een reële inschatting gemaakt moet worden:

	Ureninzet medewerkers per jaar
Zo'n 20 medewerkers (vooral afdelingen WS, AWS en W&W) worden elk gemiddeld 3x per jaar ingezet voor een gastles of rondleiding. - Voorbereiding en uitvoering van een gastles/rondleiding kost gemiddeld 3 uur - 1x per jaar een bijeenkomst voor uitwisseling van kennis en ervaringen a 2 uur	Totaal 220 uur

BIJLAGE I Overzicht educatief aanbod 2017-2018

1. Instrumenten

Bij onze educatieaanpak zetten we de volgende instrumenten in: gastlessen, bezoek op locatie, stages, trainees, werkbezoeken, lezingen, evenementen.

Tijdens het Rotterdams Water- en Klimaatdebat voor jongeren in 2018 gaan scholieren van zes scholen uit Rotterdam en omgeving met elkaar in debat

Welke van de instrumenten wordt ingezet is afhankelijk van de doelgroep. Evenementen en bezoeken op locatie worden voor alle doelgroepen ingezet, maar gastlessen (of gastcolleges) worden bijvoorbeeld alleen aan diverse onderwijsniveau's aangeboden.

Tabel 1: Educatieve instrumenten afgezet tegen de doelgroepen

		DOELGROEPEN					
		Inwoners	Onderwijs			Bedrijven, maatschappelijke instellingen	Belangenorganisaties, politieke en bestuurlijke vertegenwoordigers
			Basis	Voortgezet	Vervolg		
AANBOD	Gastlessen		X	X	X		
	Bezoek op locatie	X	X	X	X	X	X
	Stages en trainees				X		
	Evenementen	X	X	X	X	X	X
	Werkbezoeken					X	X
	Lezingen	X				X	X

Tijdens GirlsDay bezoeken meisjes van een HAVO3-klas het Gemaal Schilthuis

1.1 Gastlessen

Voor alle onderwijsniveaus blijken gastlessen op scholen een goed en veelgevraagd instrument. Voor scholen is het makkelijk te organiseren. Voor scholen is het prettig om aansluitend op de lesstof die behandeld wordt een professional in de klas te halen die de theorie kan verbinden met eigen ervaringen uit de praktijk. Gastlessen zijn daarom voor het hoogheemraadschap een belangrijk educatief instrument. Voor het slagen van een gastles is een goede afstemming tussen docent en gastspreker noodzakelijk, is het van belang dat de gastlessen goed aansluiten bij de doelgroep (zowel inhoudelijk als qua (werk)vorm) en wordt de theorie zoveel mogelijk ondersteund met actuele voorbeelden uit de praktijk van het waterschapswerk.

Gastlessen kunnen worden verzorgd door zowel vrijwilligers (vooral voor doelgroep PO) en eigen medewerkers (vooral doelgroepen VO, MBO, HBO, WO).

Gastles over waterbeheer bij VWO5-klassen van het Wolfert Lyceum Rotterdam

1.2 Bezoek op locaties en excursies

Het hoogheemraadschap is een organisatie waar zichtbaar gewerkt wordt aan het watersysteem, aan de afvalwaterketen en aan waterkeringen en wegen. Educatie blijkt het meest effectief als het beeldend en praktisch gemaakt kan worden dus wanneer lessen en voorlichting op locatie, in het veld, kunnen plaatsvinden: bij gemalen, AWZI's, waterbergingslocaties en locaties waar actuele projecten zoals een dijkversterking lopen. Daarom zetten we als hoogheemraadschap graag in op rondleidingen op onze locaties, voor alle genoemde doelgroepen, indien dat mogelijk is. Het gaat zowel om eigen locaties (gemalen, AWZI, etc.) als om locaties in beheer van andere partijen (gemeente, stichtingen, etc.) en openbare locaties (zoals Benthemplein, waterberging Eendragtspolder, dijkversterkingslocaties) waar excursies kunnen worden georganiseerd.

1.2.1 AWZI Kralingseveer

Verreweg de meeste bezoekers bij georganiseerde excursies ontvangen we bij awzi Kralingseveer. Zo'n driekwart van de schoolklassen ontvangen we op onze grootste afvalwaterzuiveringsinstallatie. Dat is ook een locatie die hiervoor goed is toegerust, met een in 2018 vernieuwde ontvangstruimte. Verder is deze awzi als het gaat om veiligheidseisen goed aangepast op ontvangst van groepen mensen. Zo zijn er altijd medewerkers en BHV-ers op locatie tijdens een rondleiding.

Omdat deze randvoorwaarden op overige, kleinere awzi's niet van toepassing zijn, worden op deze overige locaties in principe geen groepen rondgeleid. Dit is afgesproken met de afdeling AWK.

MBO-studenten bezoeken awzi Kralingseveer

1.2.2 Gemalen

Naast awzi Kralingseveer ontvangen we klassen op enkele van onze gemalen. Met name Gemaal Abraham Kroes, Gemaal Schilthuis en Gemaal De Kooi zijn hiervoor geschikte locaties. Daarnaast worden incidenteel ook op andere gemalen, zoals Gemaal Verdoold, weleens groepen ontvangen. Gemaal Kroes, gelegen aan de IJsseldijk, is het meest aansprekende gemaal en ook het meest geschikt als gekeken wordt naar educatief ondersteunend materiaal. De metershoge educatieve peilstok in het gemaal, een TV-scherm en ander ondersteunend materiaal (zoals de emmers veen en turf) maken aanschouwelijk onderwijs goed mogelijk.

Excursie bij Benthemplein als onderdeel van een Waterwandeling in Rotterdam

1.2.3 Overige excursielocaties van ons waterschap

Andere locaties die we gebruiken voor rondleidingen en excursies zijn plekken in de stad Rotterdam waar maatregelen zijn uitgevoerd tegen wateroverlast door hevige regenval: Benthemplein, Kruisplein, Westersingel, Museumgarage, Agniese buurt, Watertuin (ZOHO), DakAkker. Locaties die allemaal in het teken staan van het Programma Wateroverlast Rotterdam. Sommige locaties zijn openbaar terrein, maar andere vereisen afstemming met gemeente (Museumgarage) of Rotterdams Milieucentrum (DakAkker). Deze afstemming loopt goed. De waterwandeling blijkt een aantrekkelijke excursie omdat die een goed beeld geeft van de diversiteit aan maatregelen die waterschap (samen met gemeente) neemt om wateroverlast tegen te gaan. Dit sluit ook heel goed aan op het (aardrijkskunde)onderwijs. De aanpak in de Agniese buurt wordt in een van de aardrijkskundemethodes ook als voorbeeld genoemd van klimaatadaptatie. Dat bleek ook de aanleiding te zijn voor meerdere educatieve aanvragen, ook van buiten ons beheergebied.

Overige geschikte locaties in ons gebied die we benutten bij educatieve activiteiten:

- Calamiteitenberging/Willem-Alexander roeibaan Eendragtspolder
- Dijkexcursies

1.2.4 Locaties gerund door externe partijen

Eerder zijn al onze eigen locaties besproken die geschikt zijn voor educatieve excursies. Daarnaast zijn er nog locaties die in beheer zijn bij andere partijen maar wel ook educatief benut worden. Onderstaande locaties zijn in de eerste helft van 2019 bezocht om na te gaan hoe de samenwerking met het waterschap en daarmee de educatieve slagkracht kan worden versterkt.

Gemaal Hooge Boezem in Haastrecht

Vele basisscholen (groep 7 en 8) en in mindere mate ook middelbare scholen bezoeken jaarlijks het Gemaal de Hooge Boezem achter Haastrecht om te leren over de werking van het watersysteem in de polder. De Stichting kent een enkele jaren geleden volledig nieuw ingerichte tentoonstellingsruimte en verzorgt hier voorlichting en lessen. Het gemaal en de tentoonstellingsruimte is een museum voor jong en oud en voor uiteenlopende groepen kan een afspraak gemaakt worden. Het Hoogheemraadschap heeft een samenwerkingsovereenkomst met de stichting. Tegen een jaarlijkse bijdrage

verzorgt de stichting elk jaar lessen aan nagenoeg alle basisscholen uit de Krimpenerwaard.

Stichting Jan Anne Beijerinckgemaal, Capelle aan de IJssel

De Stichting J.A. Beijerinckgemaal beheert een historisch gemaal waar bezoekers (jong en oud) worden ontvangen. Het hoogheemraadschap levert een bijdrage die in overleg wordt gebruikt voor het behoud van het educatieve object. Hiervoor is een subsidiebeschikking opgesteld. De Historische Vereniging Capelle aan de IJssel – die een ruimte in het gemaal huurt – verzorgt educatie voor basisscholen (voornamelijk groep 5 t/m 8) in Capelle. Ook met evenementen zoals Nationale Molen- en Gemalendag (mei) en Open Monumentendag (september) wordt in afstemming met het hoogheemraadschap het gemaal opengesteld voor publiek. In september 2019 vierde het Beijerinckgemaal zijn 150-jarig bestaan.

Stichting tot instandhouding van de molens van het Rottemerengebied (Molenviergang Zevenhuizen)

De molenviergang in Zevenhuizen kent op dit moment niet op structurele basis een actieve agenda met educatieve activiteiten op locatie. De locatie is wel uniek en biedt goede kansen voor educatie.

Overige locaties

Overige locaties van partners in en rond ons gebied die interessant zijn voor educatie:

- Rioolwaterberging bij de Museumparkgarage in Rotterdam (Gemeente Rotterdam)
- Stormvloedkering Hollandse IJssel bij Krimpen aan de IJssel (Rijkswaterstaat)
- Miniworld Rotterdam met veel aandacht voor watermanagement
- Overig: de expositieruimte van de Maeslantkering bij Maasdijk, het Educatief Informatiecentrum Mainport Rotterdam, Neeltje Jans, Nationaal Watermuseum in Arnhem

1.3 Stages en trainees

Al langere tijd biedt het hoogheemraadschap ruimte aan stagiairs (en ook trainees) om een tijd mee te lopen bij de organisatie. Dit is een sterke vorm van arbeidsmarktcommunicatie. Hoe kun je beter de praktijk van het waterschapswerk meekrijgen dan door daar tijdelijk zelf te gaan werken? Bovendien kunnen zij de organisatie versterken, omdat jonge mensen met nieuwe energie en frisse blik de organisatie verrijken. De ervaring leert dat een aanzienlijk deel van de stagiairs en trainees ook na afronding van de opleiding bij een waterschap komt te werken. De werving en coördinatie rond stagiairs gebeurt vanuit afdeling HR.

1.4 Evenementen

Om de zichtbaarheid en herkenbaarheid van het hoogheemraadschap onder bewoners en bedrijven te vergroten is vanuit Team Communicatie een evenementenkalender opgesteld. Als waterschap zouden we deel kunnen nemen aan een groot aanbod aan mogelijke evenementen. Voor de keuze of wel of niet deelgenomen wordt aan evenementen hanteren we drie toetsingscriteria:

- 1) OWO: projecten die onvermijdelijk, wettelijk en onontkoombaar zijn
- 2) Vergroting waterbewustzijn in ons gebied
 - waarbij we werken aan een groot effect (bereik x impact)
 - waarbij we aansluiten op de beleving van de doelgroep
 - waarbij we informatie geven over de preventieve maatregelen die inwoners kunnen nemen
- 3) Stimuleren van gedrag
 - om de wateroverlast te voorkomen
 - om de wateropgave op te lossen
 - waarbij we alleen communicatiekansen kiezen waar verandering van houding nodig is;
 - waarbij we handelingsperspectief bieden;

- waarbij we actie stimuleren.

Voor een overzicht van alle activiteiten waar het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard aan deelneemt, verwijzen we naar de Evenementenkalender (Bijlage IV).

Educatieve evenementen

In het kader van deze educatienota beperken we ons tot de educatieve evenementen die op scholen, kinderen en jongeren zijn gericht. Ons waterschap heeft in 2017 en 2018 deelgenomen aan de volgende educatieve evenementen:

- Week van Ons Water
- Jongerendag Wereldhavendagen
- Rotterdams Jongerendebat
- Geoweeke
- Week van de Biologie
- GirlsDay
- Herdenking 65 jaar Watersnoodramp
- Dag van de Duurzaamheid
- Slootjesdagen

1.5 Werkbezoeken en lezingen

Waar gastlessen en rondleidingen op locatie geschikte instrumenten zijn voor vooral de verschillende onderwijsdoelgroepen, worden lezingen en werkbezoeken op maat gemaakt en ingezet voor doelgroepen als belangenorganisaties, bestuurlijke vertegenwoordigers en maatschappelijke instellingen. Locaties zijn dezelfde als hierboven beschreven en worden in dit geval verzorgd door deskundige medewerkers, soms ook met een bestuurder.

2. Middelen

Om de beschreven instrumenten goed te kunnen inzetten, zijn middelen nodig. De middelen die het hoogheemraadschap beschikbaar heeft om de educatieaanpak in te vullen zijn:

- Vrijwilligers
- Eigen personeel
- Leden van het bestuur
- Jeugdbestuurder
- Educatieve materialen
- Financiële middelen

Vanzelfsprekend kan bij een educatief project vaak sprake zijn van een mix van verschillende middelen, zoals onderstaand voorbeeld laat zien.

Voorbeeld: Technasiumopdracht Libanon Lyceum

Diverse technasiumscholen weten ons te vinden als opdrachtgever voor hun projecten. Leerlingen onderzoeken dan een bepaald actueel probleem en adviseren het waterschap hierin. Zo kregen leerlingen van het Rotterdamse Libanon Lyceum het afgelopen jaar de opdracht van het hoogheemraadschap om creatieve oplossingen te bedenken voor de bodemdalingproblematiek in het Restveengebied bij Moordrecht.

Ook is leerlingen gevraagd na te denken over hoe ze wateroverlast in de stad kunnen tegengaan. Leerlingen krijgen een gastles en introductie op locatie van een medewerker, worden begeleid bij veldwerk, verdiepen zich in het onderwerp en presenteren hun bevindingen aan het hoogheemraadschap. Bij deze presentaties wordt ook een bestuurder betrokken, afhankelijk van het thema. Leerlingen droegen uiteenlopende, vaak verrassende creatieve oplossingen aan.

Een van onze vrijwilligers verzorgt een les bij Gemaal Abraham Kroes in Moordrecht.

Bij de inzet van de beschikbare middelen gelden de volgende uitgangspunten:

- Waar mogelijk maken we gebruik van reeds beschikbare middelen: aansluiten bij bestaande landelijke of lokale evenementen en initiatieven, de kennis en het enthousiasme benutten van vrijwilligers en personeel, bestaand educatief aanbod gebruiken van bijvoorbeeld de Unie van Waterschappen en andere waterschappen.
- Indien mogelijk werken we samen met partners uit het veld zoals gemeenten, overige waterschappen, natuur- en milieueducatiecentra, stichtingen (zoals Gemaal Hooge Boezem en Gemaal Beijerinck) en bedrijven in de regio.

2.1 Vrijwilligers

Voor de verzorging van gastlessen en rondleidingen kunnen goed externe vrijwilligers worden ingezet. Dit is niet belastend voor de organisatie en tegelijkertijd gaat het om enthousiaste en ervaren mensen met veel kennis van zaken. Het gaat veelal om gepensioneerde mensen, soms oud-medewerkers, die met name in het basisonderwijs goed als vrijwilliger in te zetten zijn.

Het J.A. Beijerinckgemaal in Capelle en Gemaal Hooge Boezem in Haastrecht verzorgen zelf gastlessen en rondleidingen en maken hierbij gebruik van eigen vrijwilligers.

Voorwaarde voor de inzet van vrijwilligers is dat deze mensen niet alleen inhoudelijk maar ook didactisch en enthousiast een verhaal over kunnen brengen op de doelgroep. Alle vrijwilligers hebben een training van een dagdeel gevolgd waarin de principes van een effectieve gastles of rondleiding aan de orde komen en waarin ruimte is om ervaringen uit te wisselen.

We hebben negen vrijwilligers die zich voor het hoogheemraadschap inzetten. Gemiddeld verzorgen ze ieder zo'n 3 tot 5 keer per jaar een rondleiding of gastles. Twee keer per jaar wordt voor de vrijwilligers een netwerkbijeenkomst/excursie georganiseerd waarbij altijd ook uitwisseling van kennis en ervaring plaatsvindt. Voor hun inzet krijgen vrijwilligers een vrijwilligers- en onkostenvergoeding.

Vrijwilligers zijn enthousiast over hun werk en geven aan graag bereid te zijn meer rondleidingen en gastlessen te verzorgen.

Een van onze medewerkers geeft een gastcollege bij Hogeschool Rotterdam.

2.2 Eigen medewerkers

Naast externe vrijwilligers worden ook eigen medewerkers ingezet voor gastlessen en rondleidingen. Het gaat dan om mensen die het leuk vinden om te doen en het ook goed kunnen. Momenteel is er een groep van zo'n 25 medewerkers van verschillende afdelingen die in elk geval aangegeven hebben bereid te zijn een gastles te verzorgen (Zie bijlage II). De meeste van hen hebben dat ook gedaan de afgelopen twee jaar. Met een groep van deze grootte wordt de belasting verdeeld, maar er zijn collega's die niet of nauwelijks een gastles hebben gegeven maar wel vaker een gastles zouden willen verzorgen. Aan de andere kant vraagt het lopende werk vaak prioriteit zodat ze soms toch afzien van het geven van een gastles. Het lijkt voorlopig niet nodig om actief meer mensen te zoeken binnen de organisatie die een gastles willen geven. Medewerkers die een gastles verzorgen geven bijna allemaal aan dat dit hen energie geeft en stimulerend werkt.

2.3 Bestuur

Zowel de dagelijks bestuursleden als de leden van het algemeen bestuur worden ingezet bij onze educatie. Een geschikte rol voor een bestuurder is een rol als jurylid of ontvanger van presentaties bij afronding van een educatief project. Voorwaarde is wel dat bestuurders enige affiniteit met de doelgroep hebben.

Zowel voor scholen als voor bestuurders kunnen educatieve activiteiten een leuke mogelijkheid zijn om zich te profileren in de media.

Daarnaast zijn bestuurders ook voor andere doelgroepen een vanzelfsprekend aanspreekpunt omdat zij het hoogheemraadschap vertegenwoordigen bij publieke gelegenheden. Bestuurders zijn de afgelopen periode educatief ingezet bij gastlessen, lezingen, soms ook excursies. En daarnaast bij educatieve projecten waarbij leerlingen onderzoeksresultaten presenteerden.

Leerlingen, op bezoek bij veehouder en oud-VV-bestuurder Paul Oudijk, krijgen mee hoe het is om te boeren in de door bodemdaling bekende Zuidplaspolder

2.4 Jeugdbestuurder

Als jongere maakt de jeugdbestuurder zelf onderdeel uit van de doelgroep en kan hij/zij medejongeren vanzelfsprekend beter aanspreken. De jeugdbestuurder maakt gebruik van social media, verzorgt zelf ook gastlessen, wordt ingezet bij evenementen en bijeenkomsten: enerzijds om zelf jongeren aan te spreken, anderzijds om de organisatie een spiegel voor te houden en te helpen om beter bij jongeren aan te sluiten.

De taken van de jeugdbestuurder:

- Het hoogheemraadschap adviseren voor betere aansluiting bij jongeren;
- Activiteiten organiseren om jongeren meer te betrekken bij waterbeheer.

De jeugdbestuurder is lid van het nationale jeugdwaterschapsbestuur, dat samengesteld is door jeugdbestuurders van alle waterschappen. Samen organiseren zij, ondersteund door de Unie van Waterschappen, ook landelijke activiteiten om jongeren aan te spreken.

In 2016-2017 was Jasper Peters jeugdbestuurder, in 2018-2019 Silee Sakha. In mei 2019 is Inco de Jong geïnstalleerd als jeugdbestuurder.

2.5 Eigen communicatie-, PR- en voorlichtingsmateriaal

Ondersteunend aan bovenstaande activiteiten wordt PR- en voorlichtingsmateriaal ingezet zoals (educatieve) brochures, films, factsheets, kaartmateriaal en wandel- of fietsroutes. Maar veel van dit materiaal is inmiddels verouderd of niet meer beschikbaar. Er is op dit moment eigenlijk geen goede algemene film of folder over het werk van het waterschap.

Verder heeft het hoogheemraadschap geïnvesteerd in relatiegeschenken zoals pennen, markers, notitieblokjes, sleutelhangers en waterdichte telefoonhoesjes. Dit PR-materiaal moet regelmatig worden vernieuwd. Oog voor duurzame keuzes hierin is ook belangrijk en roept de vraag op of en zo ja in welke gadgets we nog moeten investeren.

Jeugdbestuurder Silee Sakha geeft een gastles op het Emmaus College in Rotterdam.

2.5.1 Website

De website is de plek waar men informatie kan vinden over wat het hoogheemraadschap doet aan educatie en hoe men van dit aanbod gebruik kan maken. De website heeft zo een loketfunctie:

- Inschrijfformulier voor een gastles/rondleiding. Op de pagina 'Leren over water' wordt onderscheid gemaakt tussen de verschillende onderwijsniveaus PO, VO en vervolgopleidingen, waarbij aangegeven wordt wat het hoogheemraadschap te bieden heeft aan educatie.
- Doorverwijzingen naar (digitaal) educatief materiaal.
- Nieuwsberichten over educatieve activiteiten en de blog van de jeugdbestuurder.

2.5.2 Overige communicatiemiddelen

Via sociale media (Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn) en nieuwsbrieven wordt ook extern aandacht gevraagd voor het educatieve aanbod van het hoogheemraadschap. Educatie is op zichzelf natuurlijk ook een goede manier om zichtbaar te maken wat het hoogheemraadschap doet.

2.6 Landelijk educatief aanbod

De waterschappen, en in bredere zin de watersector, werken zoveel mogelijk samen in ontwikkeling en uitwisseling van educatiemateriaal. Zo houden watereducatieprofessionals elkaar op de hoogte van de nieuwste didactische inzichten en kennis over wat jongeren moeten leren (exameneisen, kerndoelen). Bij de waterschappen vindt de kennisuitwisseling en samenwerking plaats in de landelijke Themagroep Educatie van de Unie van Waterschappen, waarin alle waterschappen vertegenwoordigd zijn. Twee keer per jaar worden kennis, ervaringen, tips en ook educatief materiaal uitgewisseld.

2.6.1 Droppie Water

De Unie van Waterschappen beheert de landelijke website droppiewater.nl voor het basisonderwijs met toegankelijke informatie, spelletjes, quizjes en educatieve opdrachten voor groep 1 t/m 8 van de basisschool. Droppie Water is een bekend icoon van de waterschappen en blijkt nog altijd erg populair bij basisscholen in heel het land. De bekende, educatieve stripboekjes van Droppie Water dragen hieraan bij.

In 2017 is een nieuw stripboekje uitgebracht: Droppie Water en het Klimaat.

2.6.2 Digitaal materiaal

De educatiewebsite van de Unie van Waterschappen verwijst naar digitaal materiaal dat direct vrij beschikbaar is, onder andere Ali P (over vismigratie), de Watermanager (game over waterbeheer), Hoog water op het schoolplein (over overstromingsrisicobewustzijn), Waterwise (over waterbeheer, voor voortgezet onderwijs), de Poepfabriek (energie en grondstoffen uit afvalwater) en nog meer geschikt materiaal.

Naast de educatiewebsite van de Unie zijn er nog andere platforms met educatiemateriaal zoals watereducatie.nl, filmpjes van SchoolTV, waterXplorelab en OnsWater. Op de educatiepagina op de website van het hoogheemraadschap wordt verwezen naar dergelijke sites.

2.6.3 Ons Water

Het hoogheemraadschap sluit aan bij de publiekscampagne Ons Water. Met deze landelijke publiekscampagne willen de waterschappen samen met andere wateroverheden en waterbedrijven Nederlanders bewust maken van het feit dat schoon, veilig en voldoende water niet vanzelfsprekend is. Op onswater.nl staan voorbeelden van projecten waar we aan schoon en veilig water werken, tips voor wateruitjes en bijzondere waterverhalen van mensen die in hun dagelijkse leven met water bezig zijn. Twee keer per jaar (in mei en oktober) is er landelijk een Week van Ons Water waarin ook ons waterschap diverse activiteiten voor het publiek aanbiedt.

Ons Water is een initiatief van Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat, Unie van Waterschappen, VNG, IPO, Vewin, Waterschappen, provincies, gemeentes en waterbedrijven.

BIJLAGE II Medewerkers van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard die bereid zijn gastlessen te geven

Mechiel van Appeldoorn
Jurgen Bals
Harry Berkouwer
Leontien Barends
Anita van Bennekom
Gelske van Beusekom
Freek de Boer
Michel van Cappellen
Lelio du Clou
Peter Dullaard
Marcel van Hees
Jack Hemelraad
Wouter den Hengst
Maarten Hogenkamp
Mieke Huisman
Monique Kartoidjojo
Jan Lemkes
Jeroen Louis
Marit Meier
Nancy Meijer
Carla de Neef
Jan Oostdam
Marc den Ouden
Annette Raben
Jaap de Ron
Joeri Schenk
Alex Sengers
Jan Peter Speelman
Eric Venneman
Guido Verweij
Yill Vogelesang
Jenny Westplate
Wilma Windgassen
Gerrit Wijnstekers
Douwe Yska

BIJLAGE III Evenementen in 2019

In 2019 zet het team Communicatie samen met de organisatie in op de volgende evenement en momenten.

Publieksevenementen (actieve inzet)

1-feb	Rotterdams Klimaat- en Waterdebat
20-mrt	Waterschapverkiezingen
4 - 14 mei	Week van ons Water (waterkwaliteit)
11 en 12 mei	Nationale Molen- en gemalendag
31 mei t/m 2 juni	Rotterdamse Dakendagen
12 t/m 14 juli	World Rowing Cup
6 t/m 8 sept	Wereldhavendagen
16 t/m 27 okt	Week van ons Water (waterveiligheid)

Aanhaakmomenten (inzet met onze eigen communicatiemiddelen en communicatiekanalen)

22-mrt	Wereldwaterdag
23-mrt	Landelijke Opschoondag
April	Maand van de watervriendelijke tuin
11-apr	Girls Day
3 t/m 7 juni	GeoWeek
8 t/m 16 juni	Tuinweek
6 en 7 juli	Rotterdam Water Weekend
sept	Rotterdamse Parkenmaand
7-sep	Keep it green day
14-sep	World clean-up day (plastic soup)
14-15 sept	Open monumentendag
10-okt	Dag van de Duurzaamheid
nov	Maand van de onderwereld
4 t/m 8 nov	Amsterdam International WaterWeek
28-nov	Waterinnovatiedag
5 dec	Wereldbodemdag

BIJLAGE IV Opbrengst evaluatiebijeenkomst educatie HHSK in november 2018

Op de bijeenkomst waren zo'n 30 mensen aanwezig: medewerkers van HHSK en vrijwilligers die ervaring hebben met het verzorgen van gastlessen, excursies en lezingen. Tijdens deze evaluatiebijeenkomst werd gevraagd input te leveren op vier niveaus: wij (perspectief van HHSK), zij (perspectief van de doelgroep), ik (perspectief van de rondleider/gastspreker), het (materiële ondersteuning).

WIJ		ZIJ		IK		HET	
<i>pluspunt</i>	<i>minpunt</i>	<i>pluspunt</i>	<i>minpunt</i>	<i>pluspunt</i>	<i>minpunt</i>	<i>pluspunt</i>	<i>minpunt</i>
Infobox mails aanvragen voor bezoeken via de formulieren op website faciliteren. Via webformulier?	Meer mogelijkheid voor stages/leerplaats. Elke team min. 1 per halfjaar. Per team leermeester aanwijzen. Begeleiden kost tijd!	Grote belangstelling. Op Wereldhavendagen waren rondleidingen KV zeer snel vol	Weten wij wat zij willen? Soms. Behoeftes nog beter inzichtelijk maken (doelgroepen beter in beeld brengen)	Contact met mensen	Wil meer rondleidingen geven op gebied van duurzaamheid	Ondersteunen verenigingen en stichtingen (St. Hart voor Pr. Alex etc.)	Te weinig professioneel materiaal.
Mails direct tav Neeldert laten versturen ipv via info@hhsk.nl	Meer zelf benaderen ipv alleen via website. Elke keer zelfde scholen.	Ook de ambassadeurs meer benutten	Is duidelijk of klanten tevreden zijn met ons aanbod?	Educatie is arbeidsvitamine	Meer kennis krijgen -> jaarlijks waterbewustzijnssessies voor eigen medewerkers en vrijwilligers	Enthousiasme bij rondleiders en bij ontvangers!	Filmpje afdraaien laptop bij gemaal Kroes, en ook bij awzi gaat niet goed
Veel medewerkers/vrijwilligers die helpen	Meer duidelijkheid over BHV/VCA. Nu zijn regels onduidelijk.	Veel aanvragen	Actiever inzetten op geselecteerde doelgroepen	Stagiaires met zeer goed resultaat	Draagvlak nodig bij leidinggevend en collega's	Historie excursie	Maquettes die goed werken
Molen en gemalendag ruim tevoren publiceren en voorbereiden ism watersystemen	Beroepsgroepen gericht benaderen. MBO-ers (baggeren etc). Gerichte educatie	Leren van elkaar	Toegankelijkheid website hhsk: onduidelijk waar je moet zijn voor educatie	Stagiairs mee met introdag nieuw personeel	Meer lessen	Financiële afhandeling, declaraties vrijwilliger	Duurzame weggevertjes, nu vaak plastic. Alternatief dat past bij inhoud.
	Culturele samenleving, hoe hiermee omgaan. Moskeeën benaderen?	Nu vraaggestuurd. Meer regie/strategie	Benaderen van scholen etc. Maar ook Rotary etc.		Uitdragen info uit onze archieven. Verleden naar heden halen.		Sheets aanpassen. Actualiseren, onderscheid algemeen en deelthema's
	Capaciteit personeel. Ruimte en tijd vanuit afdelingen vrijmaken. Educatie wordt niet gezien als werk.	Bezoeker voorbereiden bij een waterproject. Les vooraf, informatie over wat ze kunnen verwachten.	Meer rondleidingen. Continuïteit, frequentie. Regelmaat, structuur vooraf.		Interne educatie en kennisuitwisseling		Eigentijdse Droppie. Programma voor de kleinste doelgroep, kinderen Droppie moderniseren
	Aandacht voor klimaatadaptatie		Landelijke actie. Droppie (UvW) - Rick Riool (Delfland)				Inhoud van de informatie (niveau)
	Communicatie tussen rondleiders en medewerkers bij awzi. Vooral mbt inhoudelijk verhaal						Saaie stand op Wereldhavendag, behalve watertafel en rioolbuis
	Aandacht voor klimaatadaptatie						Meer demomateriaal

	Eerder contact en afspraken maken						Demomodellen: doorsnede, vijzel, gemaal
	Factsheet per niveau (PO/VO etc)						Centrale communicatieboodschap
	Actief zelf scholen benaderen						Ruimte voor medewerkers
	Teveel over eigen onderwerp. Meer keten waterschap. Factsheet brede info op verschillend niveau						Tekening vd locatie op grote schaal bij zuivering
							Dijkmodel ontwikkelen
							Meer kaartmateriaal
							Weinig geld voor educatie
							Aandacht voor opleiding. Medewerkers op awzi als rolmodel
							Proefjes. Waterdiertjes, lab. Zuivering
							Presentatiemateriaal per niveau
							Lespakketten
							Kleding
							Hulpmiddelen op locatie